

8.

DISSERTATIONEM THEOLOGICAM,
De

**STUDII BIBLICI
CUM SYSTEMATICO CON-
NEXIONE, HUIUSQUE DI-
VINA ORIGINE,**

Sub Divini Numinis Auspicio,
Pl. Rev. Facultatis Theologica consensu,

PRÆSIDIO

DN. JOHANNIS FECHTII,

S.S. Theol. Doct., Ejusdemque Profess. Publ. Ord.
longe celeberrimi, Consistorii Ducal. Adsess. meritissimi,
& Districtus Rostoch. Superintend.
optimi, vigilantiss.

Dni. Patroni, Præceptoris & in Christo Patris,
omni filiali observantiâ & obsequio ætatem deve-
nerandi, colendi,

In celeberrima Mecklenburgensium ad Varnum
Univerſitate,

Horis antemeridianis

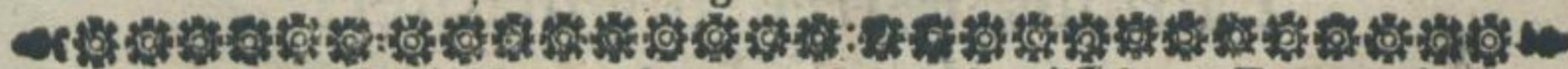
die 23. Augusti Anni MDCCII.

IN AUDITORIO MAJORI

publicè, placideque ventilandam proponit

HERMANNUS MÜLLER,

Riga Livonus.

Rostochl, Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampliss. Senat. Typograph.

viii.

Perillustri. Regiæ. Civitatis.
Livonorum. Rigenfium.

SENATUI.

Optimis. Reipublicæ. terra. marique. inclutæ.
PROCERIBUS. PRIMICERIIS. OPTI-
MATIBUS.

VIRIS.

Magnificis. Perquam. Strenuis. Generosis. Præ-
nobilissimis. Consultissimis. Amplissimis.
Prudentissimis. Spectatissimis.

DNNIS.

DN. BURGGRAVIO. REGIO.

DNN. CONSULIBUS.

DN. PRÆTORI.

DN. SYNDICO.

DNN. SENATORIBUS.

DNN. SECRETARIIS.

Patribus. Patriæ. singulariter.
suspiciendis.

ut

ut. &
Nobilissimis. Clarissimis. Spectatissimisq;
DNN.

**DN. TRIBUNO. & DNN. SENIORI-
BUS. COLLEGII MAJORIS.**

Dominis. Mecænatibus. Nutritoribus. Pro-
motoribus. Evergetis. Patronis.
ac. Fautoribus.

submissè. colendis. debitè. honorandis.

Qui, ut. de.

Sincera. in. SERENISS. REGEM. fide.

Indefessa. in. Subditos. cura.

felici. in. hostes. prudentia.

Paterno. in. studia. liberalia amore.

Magnifico. in. omnes. affectu.

deprædicari. celebrari. æstimari. sat. nequeunt.

Ita. eo. maxime. mihi. extollendi. sunt. nomine.

quod. me. meaque. studia. hæctenus. exculta.

sua. in. majus. provehere. Munificentia.

meque. immerentem. beneficiis. nunquam. non. fatis.

laudandis. ornare. haut. sint. dedignati.

Quorum. memor.

hoc. quæcumque. studiorum. Rostochiensium. monumentum.

Messis. Academicæ. argumentum.

quæsitæ. hic. industriæ. documentum.

in. gratissimi. animi. tesseram.

obleqviosi. affectus. indicinam.

ulteriore. perennantis. favoris. commendationem.

submissa. quæ. par. est. humilitatè. humilique. debitæ. obser-
van-

tiæ. submissione.

inscribere. ac. dedicare. volui. debui.

DE-

DEUM. T. O. M. supplice. voce. veneratus.
Velit. Consilia. Vestra. PATRES. CONSCRIPTI.
fortunare.

qvævis. conamina. prospero. beare successu.
viresque. largiri. amplissimis. muneribus. suffecturas.
qvo. dulcissima. Patria. diu. tantis. Viris. ceu. fulcris.
atqve. columnis. firmissimis.
innitatur.

&. Vestro. sub. Patrocinio. atqve. umbra. multi.
Clientes. secure. degant.

Inter. qvos.

quemadmodum. vel. ultimus. esse. discupio.
Sic. promptitudinem. meam. præsentî. hac.
DISSERTATIONE.

ceu. certissimâ. gratitudinis. & observantiæ.
declaratione. obsignare.
studeo.

qvi. me. ætatem. profiteor.

Mecænatum. Optimorum.
Promotorum. Augustissimorum.
Evergetarum. Benignissimorum.
Patronorum. Colendissimorum.

*humillimum. Cultorem. atqve
Clientem*

HERMANNUM. MÜLLER.
S. S. Theol. Stud.

De
Divino Studii Biblici cum Systema-
tico nexu.

§. I.

Rincipio statim dicendum nobis est, quoniam connexa sint studium Biblicum & Systematicum, longe majorem tamen esse studii Biblici præ Systematico necessitatem, i. e. Studium Biblicum omnium aliorum librorum, quancumque sanctitate & bonitate eminentium, adeoque & Systematum lectioni præferendum esse. Probatur hoc quatuor argumentorum genere, quorum primum ipsa fundamenti ratio, quæ in Scriptura latet, constituit. Nec enim studiosius circa rem ullam architectus, quam circa ædificii fundamentum versatur, quippe cui tota reliqua structura incumbit. Fundamenti vero nomine non imitantur basis, quæ reliquam molem sustentat, sed solida quarumlibet partium substantia intelligitur, quarum si una vel cariiosa fuerit, vel luxata, cæteræ facile omnes collabascunt. Sicut in ædificio imo quidem lapidi vel columnæ omnia innituntur, cætera tamen compages, nisi pariter fuerit consolidata, nisi quælibet trabs peculiarem suam, tum intra se, tum cum aliis firmitatem habeat & proprium quasi fundamentum, domus nunquam consistet. Ita Theologiæ fundamentum summum & intimum Christus est, recte & salutariter ex verbo cognitus; *Extra hunc aliud poni nequit*, I Cor. III. II. sed quicquid de cetero, ut cognitio illa perfecta sit & salutem homini adferat, requiritur, quicquid est extra dogma de Christo ad fidem & salutem cognitu necessarium, quod nempe Articulorum fidei catalogo continetur, catena illa, cujus uno annulo soluto tota

A

labe-

labefactatur, non minorem ex verbo divino soliditatem, quam notitia de Christo, Servatore nostro, habere debet. Quælibet materia Theologica, quælibet particula, vel credenda, vel facienda, inniti debet non fragili & ruinolo, sed firmo, stabiliqve fundamento. Id autem aliud non est, nisi indubitatum verbum DEI. Non obscure hoc indigitat Paulus, cum *superædificati sumus*, inquit, *super fundamento Apostolorum & Prophetarum, ubi angularis lapis ipse Christus JESUS est. In quo totum ædificium confirmatum crescit in templum sanctum Domino.* Eph. II. 20. 21. Ubi distinctio lapidis angularis & fundamenti non alia est, quam qualem modo significavimus. Recte enim Ambrosius: *Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, b. e. super Novum & Vetus Testamentum collocati, cujus scilicet tanquam circuli centrum est Christus; Quod enim Apostoli prædicaverunt, Propheta futurum dixerunt.*

§. II. Præterea non fundamenti tantum vicem universo doctrinarum Theologicarum ædificio S. Literæ præbent, sed in se insitam sibi veritatis & sapientiæ munditiem & puritatem ita complectuntur, ut ob immediatum DEI concursum & infalibilem præsentiam erroris periculo non obnoxia tantum non sint, sed ne quidem obnoxia esse possint. Quod cum de nullo scripto humano dici queat, quanta libet sanctitate & pietate præfulgeat, vel ob illam prærogativam, his omnibus Scripturæ lectionem præponendam esse evidenter patet. Est nimirum Scriptura fons & scaturigo aquæ vivæ & omni crystallo purioris, in vitam æternam salientis, cui non admistæ sint ullæ sordes, non innexa ulla ullius erroris labes. Quicquid meditationum, scriptorumque inde depromitur, è fonte quasi fluit per canalem. Qui vero per tubos, euriposque ex fonte deducuntur rivi, impuritatis aliquando quippiam contrahere ex vicina terræ contagione non est insolens. Quo ad ipsum fontem propius ascenditur, eo purior plerumque aqua, minusque à proxima tellure

tellure & circumjacente limo, glebisq; infecta deprehenditur. Plane idem de divino verbo dicendum est. Quod cum ipsa divina sit veritas, originaria illa, casta, inviolata, fallere & falli nescia, quidni, qui ejus siti atque desiderio uruntur, primo ad illam & præcipue sese convertant, cum si hinc eandem observato debito ordine hauriant, decipi & abripi in devia atque fecibus lutoque immisceri nequeant? Quod vero ex hoc fonte deductum, decerptumque est, in eo hominum opera deficere potuit & aberrare, ut adeo eidem, nisi ad primam originem denuo examinatum revocaveris, fidem castitatis integram & indubitam non possis adponere. Quod adeo verum est, ut hanc ipsam ob causam immediate à Spiritu S. excitari, compelli, dirigi Sancti DEI homines, qui ideo θεόπνευστοι & à DEO inspirati dicuntur, II Tim. III. 16. & ὑπὸ πνεύματι ἁγίῳ φερόμενοι, aucti à Spiritu S. II Petr. I. 21. debuerint, ne si nudo hominum studio commissum hoc scribendi officium fuisset, error forte aut erroris periculum, saltem errandi suspicio, intervenisset. Manet enim illud Psalms perpetuo verum: *Omnia homo mendax*, Ps. CXVI. 11. Quod quomodocunque intelligas, sive de re inani & futili, quo pacto filii hominum כִּזְבוֹ mendacium, h. e. res vana & pro nihilo habenda dicuntur, Ps. LXII. 10. sive de propensione fallendi promissa, proximo data, qui sensus voci ex frequentiori usu proprius est, utrobique tamen humanæ naturæ summa corruptio & ad errores, sive voluntarios & cum fallendi animo conjunctos, sive præter intentionem intellectui obrepentes, proclivitas simul innuitur. Id enim nisi dicere voluisset David, uni complexui אֶת-כָּל-הָאָדָם, *omnem hominem* (quod non limitante Scriptura ad maximam hominum partem à quibusdam frustra restringitur) non involvisset.

§. III. Veritatis divinæ certitudinem & munditiem virtus & efficacia ejusdem insequitur, quæ Scripturæ divino consilio plane singularis & stupenda impressa est, ad animum ho-

minis præter & supra omnem naturam commovendum, immutandum, terrendum, consolandum, informandum. Qualem vim præter Scr. sacram nulli alii scripto competere in confesso est. Quemadmodum ergo cibi, qui facultate alendi, nutriendique corpus hominis præ ceteris fortiore præditi sunt & medicamenta, quæ virtutem sanandi præ reliquis omnibus valentiores habent, omnibus aliis merito præteruntur; ita quis dubitet, quin & scriptura, ob summam & incomparabilem vim, qua pollet, in animos hominum, vel nutriendos vel sanandos, à qua, quicquid ceteris libris roboris inest, vitam hominis spirituales quacunque ratione ædificandi, dimanat, primò ante alios omnes loco haberi, atque adeo, ut vim istam dispensare possit, præ ceteris legi oporteat?

§. IV. Quibus accedunt frequentissimæ admonitiones & severissima mandata, quibus adlectionem S. literarum præteritis quibusvis scriptis aliis invitamur & propositis præmiis, si jubenti DEO geramus morem, pœnisque, si obsequium detrectemus, quasi compellimur. De quo, ut & exemplo Christi & Apostolorum, extra scripturam nihil, vel dicentium, vel laudantium, Theologi passim fusissime egerunt. Si vero ut pari loco humana scripta cum divinis oraculis haberemus, voluisset divina providentia, illa certè non minus, quam hæc, commendasset, quod factum non fuisse ipso sensu edocemur. Ratioque hujus divini consilii in propatulo est, cum scriptura innumeros habeat effectus, quibus salutis nostræ negotium, sancti imprimis Ministerii opus, ex omni parte promovetur, quæ nos infra longo ordine ostensis rerum momentis enarraturi sumus, quibus humana scripta vel plane destituuntur, vel eo virtutis gradu ad tantam operam concurrere nequaquam possunt.

§. V. Isthæc equidem argumenta jam olim Theandrum nostrum Lutherum commoverunt, ut utrum sua scripta in publicum

publicum edi permiffurus efflet, dubitaret, ne novitate eorum, qva carnis noſtræ vitio titillamur & ſeducimur, ad ſectandos rivulos, contemptis fontibus homines abſtraherentur. Verba præfationis ad primum Tomum Jenenſem ita habent: **Bern hätte ichs geſehen / daß meine Bücher wahren allesamt dahin- den bliben / und untergangen / und iſt unter andern Urfachen eine / daß mir wol grauet für dem Exempel, denn ich wohl ſehe / was Nußes in der Kirchen geſchaffet iſt / da man hat auſſer und neben der Heil. Schrift angefangen viel Bücher und groſſe Bibliothecken zu ſamblen / ſonderlich ohn allen Unterſcheid allerley Väter / Concilia und Lehrer aufzuruffen / damit nicht allein die edle Zeit und Studiren in der Schrift verſäumet / ſondern auch die reine Erkänntniß Göttliches Wortes endlich verlohren iſt / biß die Bibel (wie dem fünfften Buch Moſis geſchah / zur Zeit Joſia des Königes Juda) unter der Banck im Staub ver- geſſen iſt.**

§. VI. *Qvæ tamen univerſa intelligi aliter, qvam in hunc ſenſum haut debent, qvòd nulli libri, qvantalibet vel eruditione, vel ſanctitate præcellentes, utcunqve nihil aliud complectantur, qvam qvòd S. literis uſqueqvaqve conforme eſt, iſſis Sacris literis præferri, aut hæ præ illis vel negligi, vel contemni, verum in illis legendis ad Scripturam ſemper recurri atqve ad hanc illi ſedulo examinari, utqve ſummatim dicam, Scriptura ante omnia legendo & relegendo ita familiaris reddi debeat, ut qvicquid librorum Eccleſiaſticorum legas, ex qvotidiano ſcripturæ uſu illico judicare, certoqve ſtatue qveas, qvid cum divina veritate & pietate conveniat, qvid ab eadem diſcrepet, ut adeo illud avidè amplecti, hoc conſtanter negare poſſis. Evidens ergo eſt, ineptè concludi: Scriptura fundamentum eſt totius Theologiæ, qvæ & veritatis ſummam atqve originariam caſtitem & ejus certitudinem plane divinam, cum maxima perſvadendi & commovendi vi in ſe*

primo complectitur: Ergo præter Scripturam Theologo nihil aliud legendum est. Recte autem ita concluditur: Scriptura prærogativas illas & nobilitates *καὶ ἐξουχίαν* sibi proprias & nativas possidet: Ergo in legendo nihil ipsi præponi, omnia cetera ei subjici, interqve ea, quod optimum est & Scripturæ consentaneum, eligi debet. Ita omnino intellexisse Lutherum, ea, quæ verba modo adducta insequuntur, docebunt. Und wiewohl es nützlich und nöhtig ist / daß etlicher Väter und Concilien Schrift blieben sind als Zeugen und Historien / so dencke ich doch / est modus in rebus und sey nicht Schade / daß vieler Väter und Concilien Bücher durch Gottes Gnade sind untergangen / dann wo sie alle hätten sollen bleiben / solte wol niemand wieder ein noch aus gehen können für den Büchern und würdens doch nicht besser gemacht haben / denn man in der Schrift findet. Auch ist diß unser Meinung gewesen / daß wir die Bibel selbst zu verdeutschen anfangen / daß wir hofften / es soll des Schreibens weniger und des Studirens und Lesens in der Schrift mehr werden. Denn auch alles ander Schreiben in und zu der Schrift / wie Johannes zu Christo weisen soll / wie er spricht: Ich muß abnehmen / dieser muß zunehmen / damit ein jeglicher selbst möchte aus der frischen Quelle trincken / wie alle Väter / so etwas guts haben wollen machen / haben thun müssen. Si vero Lutherus reliquos præter Scripturam libros plane rejiciendos, ut S. Scriptura sola legeretur, aut certe eos, vel inutiles esse, vel non necessarios, judicasset, primo omnium, quod vero minime fecit, a scribendo ei abstinendum, deinde abolenda, quæ jam scripta erant, quæ vero postea plurimis auxit, fuissent.

§. VII. Nec etiam de cetero quisquam, qui Theologiæ cultores ab inordinata Scriptorum Ecclesiasticorum lectione ad lectionem sacrarum literarum revocavit, ideo omnes piorum & doctorum virorum labores, ne una cum Scriptura legeren-

gerentur, ex Ecclesia eliminare intendit. Qvi enim plures libros sive ad homiliarum publicarum exercitium, sive ad praxin veri Christianismi facientes, sive veritatem adversus adversarios defendentes, sive doctrinam Christianam facili & perspicua methodo inclusam, vel rudi populo, vel provecioribus proponentes, unquam exarare aut edere in lucem consueverunt, quam ii ipsi, qui à lectione Ecclesiasticorum scriptorum abductos Scripturarum lectioni restituere annuntuntur? Aut itaque desinant scribere ipsi, ut lectionis honor penes solam Scripturam maneat, aut aliorum laboribus, qui idem, tametsi alia forte methodo, faciunt, non inuideant. Nec enim quisquis scribit, alio fine scribit, quam, ut legatur. Igitur aut hoc tantum volent: non ita legenda esse hominum opera, ut majori sedulitate & religione non sint legenda Biblia, (id certe id ipsum est, quod in toto hoc capite demonstramus) aut aliorum circa res sacras commentationes, vel sacris literis non ita esse, ut ipsorum, consentaneas, vel ad pietatem & Christianarum virtutum exercitium non æque comparatas. Quo pacto, quod de scriptis humanis universim ab ipsis dicitur, ut omnis errandi occasio præcideretur, merito ad talia vel talia restringi deberet.

§. VIII. Sed vero propius introspectendum in hoc nobis argumentum, ostendendumque adeo, S. literarum lectionem aliorum librorum sacrorum, utpote Compendiorum Theologiæ, Systematum, Disputationum, Meditationum, Commentationum sacrarum, lectionem non absorbere, ut potius ex Natura sua illam requirat, nec sine ejusmodi scientiæ Theologicæ subsidiis Biblica lectio prompte feliciterque possit institui. In memoriam itaque revocandum nobis est, non dedisse tantum nobis Optimum Maximumque Numen verbum suum, ut esset lumen semitis nostris, quando ex calamitoso hoc mundo ad æternas illas in cælo sedes proficiscimur, sed ordinasse simul & insti-

instituisse sacrum verbi sui Ministerium, hunc ipsum in finem, ut illud verbum suum proponeret, tractaret, interpretaretur, a falsis glossis defenderet, deduceretque postremo ad praxin. Dedit enim Christus, in cœlos adscendens, alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Evangelistas, alios Pastores & doctores, ad compactionem sanctorum, ad opus Ministerii, ad edificationem corporis Christi. Donec perveniamus nos omnes in unitatem fidei & agnitionis filii DEI, in virum adultum ad mensuram plenae staturae Christi. Ut ne simus amplius pueri, qui fluctuamus & circumferamur quodvis vento doctrinae, in versutia hominum, qui per astutiam suam sese componunt, ut fallant, sed sincere nos gerentes in charitate prorsus adolescamus in eum, qui est caput, nempe Christus. Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum & compactum per omnes commissuras, secundum donum, quod datum est in mensura unicuique membro ad incrementum ipsius corporis, ut per charitatem perficiatur aedificium ejus. Eph. IV. ii. seqq. Non ergo solam Sacrarum literarum lectionem sufficere ad perfectionem corporis Christi, i. e. Ecclesiae, omniumque in ea fidelium censuit divina sapientia, sed Ministerium verbi, *ἔργον διανοίας* addidit, ut per praedicationem verbi primo colligamus credentes in unum cœtum, qui est *ὁ κατασκευασμὸς τῶν ἁγίων & τὸ σῶμα τῆς κεφαλῆς*, perfecta coalitio sanctorum & ipsum corpus Christi; deinde, ut hic cœtus aedificetur, i. e. singula ejus membra ad unitatem fidei & agnitionis Filii DEI salutaris adducantur, ut nec in veritate fluctuent amplius, nec in charitate deficient, sed ad summum, quae in hac infirmitate fieri potest, veri Christianismi fastigium evalescant. Hos tantos effectus palam est, non nuda S. Literarum praedicatione produci, sed in ipsa Scriptura plures, circa quas Ministerium in tractando verbo versatur, actus, qui tamen non sunt nuda lectio, recenseri: utpote Sacrarum Literarum interpretationem, (nec enim vel Christus, vel Apostoli ipsi mera Vet. Testamenti verba, cum
præ-

prædicarent, prælegebant, sed eorundem verum sensum ex virtute verborum & contextus consideratione elicitem una cum doctrinis, in hoc sensu latentibus, inculcabant) Scripturæ item ordinatam & intellectu facilem atque ad auditorium accommodatam propositionem, (quid enim est *διδασκαλικὸν εἶναι*, ad docendum instructum esse, I Tim. III. 2. & *ὀρθοῶμεν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας*, rite tractare verbum veritatis, II Tim. II. 15. ut recte & ex perpetuo verbi usu convertit Vulgatus, nisi ordine decenti & ad ædificandum apto verbum proponere? Unde & verbi divini Prædicatores, quos Concionatores vulgo vocamus, Tractatores antiquis dictos esse, Cl. Espencæus ad h. l. observat.) porro errorum, cum verbo DEI pugnantium refutationem (debet enim Theologus *tenaciter adherere verbo, quoad doctrinam* exinde deductam, *ut facultatem ex ejus lectione sibi acquirat & exhortandi alios in sana doctrina*, ut eandem vel amplectantur, vel in eadem perseverent, *& eos, qui eidem se opponunt, refellendi*, Tit. I. 9.) tum severam à vitiis dehortationem, admonitionem ad omnis generis virtutes, consolationem denique in adversitatibus omnimodam. Quæ omnia vocibus Ministrorum & Oeconomorum signanter expressit Paulus, I. Cor. IV. 1. Ut enim Oconomus leges heri sui domesticis non prælegit tantum & eorum notitiæ insinuat, sed ubi necesse est, interpretatur atque ad facta singularia, sive ad incutiendum male agentibus metum, sive faciendam bonis spem applicat: Ita Ecclesiæ Minister divini verbi non lector tantum est, sed & interpret. Quæ illud totidem literis syllabisque non enunciat & intra virtutem tamen suam complectitur, is eruit, erudiendi cupidum informat, increpat securum in peccatis, ostensa iræ divinæ severitate, quam involutus peccatorum caligini hætenus non viderat, in virtutis studio strenue currentem confortat, nutantem confir-

B

mat,

III

mat, lapsumque erigit. Omnia hæc facit virtute verbi divini, sed facit tamen; nec enim ipse ideo otiosus est, quia Spiritus per verbum in ipso operatur. Nec etiam ideo efficax per ipsum non est Spiritus, quia S. Literas non prælegit tantum, sed tractat. Et quanquam tractatio S. literarum non sint ipsæ sacræ literæ, sed quantum ad ordinem, quem in tractando tractator observat, & verba, quibus tractationem suam connectit & ornat, & consecutionis vim, quam ex verbo ad oculum ostendit, & applicationem, quam ad negotia præsentia facit, aliquid ab iis diversum, tamen, quia Spiritus in Scriptura loquens & per Scripturam agens, cum his Ministri actionibus, si à regula verbi divini non deflectant, intime penitissimeque conjunctus est, eandem numero in se efficaciam & S. literæ ipsæ & S. literarum tractatio continent. Nec S. literarum lectionem à S. Ministerii actionibus abstractam, h. e. talem, quæ hanc omnino excludat, aut plane contemnat, aut saltem minus utilem & necessariam judicet, sine redundante in DEum, Ministerium ad tractationem verbi instituentem, injuria vel fingere licet, nedum commendare. Jam vero S. literarum tractatio, quæ à doctore suomet ore instituitur & quæ perficitur calamo s. scripto, una sunt eademque actio. Accidente tantum ab in vicem differunt. A Christo eqvidem Ecclesiæ Ministerio ædificatio & conlummatio corporis sui, quod est Ecclesia, commissa est, modus tamen, quo fieri illud debeat, in libertate Ministri est relictus. Cumque is modus, qui scripto fit, & accuratior plerumque fit, quippe ex solidiore meditatione proveniens, & in plures sese facilius diffundat & denique diutius perennet, quam, quem loqvella tantum repræsentat, eum maxime decere Academiae doctorem, qui plurimis docendis destinatus est, ex se intelligitur. Ex quibus sole meridiano clarius est, quanquam sacrarum literarum lectio omnibus scriptis Theologicis summo

mo jurè præferenda sit; non tamen ita commendari debere aut posse, ut ideo illa ex manibus studiosorum plane excutiantur, sed è contra ita laudandam esse S. literarum lectionem, ut cum ea conjungi debere, si fructuosa esse debeat & felices successus habere, Theologorum scriptorum, utpote expositionum S. Scripturæ, Compendiorum & Systematum Theologiæ, Disputationum cum adversariis, certaminum Ecclesiæ aliorumque id genus lectionem, nullatenus sit inficiandum.

§. IX. Deinde perpendendum nobis est, quicquid nobilitatis & excellentiæ S. Scripturæ competit, id vim suam non nisi intra certum ordinem exerere. Nec enim vel vi quadam absoluta Scripturæ verba significant, sed necesse est, ut legendi facultatem habeas, si intelligere verba velis; vel eadem illa vi intellectum ad assentiendum & voluntatem ad amplectendum commovent, sed necessum est, ut ex verbis intellectis rem ipsam s. doctrinam, per verba notatam, mente recondas, mysteriorum majestatem admireris, sanctitatem, à te requisitam, quasi degustes, id est, rerum revelatarum veritatem, bonitatem, jucunditatem, utilitatem apprehendas, consideres, cum rebus quibusvis aliis, eandem nobilitatem præferentibus, conferas, eminentiam præ illis & soliditatem agnoscas. Non illabitur Spiritus S. in legentis mentem, si nuda verba legat, & ne quidem sensum capiat. Non inest Scripturæ vis talis Magica & irresistibilis, ut Barbaro cum Scholasticis termino utamur, ut ne quidem intercedente ullo hominis studio in animum operetur. Quod de vaticiniis Prophetis dixit Servator noster, id de omni Scriptura verum est: *ὁ ἀναγνώσκων νοεῖτω*, qui legit intelligat, Matth. XXIV. 15. Emphasin hujus sententiæ nemo curatius D. Danhauero expressit, cujus integra adducam verba: Was soll man nun mit den Worten der Schrift thun. Soll mans ansehen/ wie eine Ruhe ein neu Thor? Oder wie ein Bauer

Bauer die schwarzen Furchen im weissen Felde? Ohne Ver-
 stand hin? O Nein! νοεῖται, er mercke darauff. Er lese es
 mit devotion, Andacht und Verstand; zuvorderst die Histori
 und derselben Umstände / die Wort und derselben emphasin,
 Krafft und Safft und das Prophetische Treufflen. Wie
 man nun guttatum und zart mit köstlichen gebranten distil-
 lirten Wassern gar accurat genau und sparsam umghebet /
 sie nicht verschüttet / sondern wohl und sauberlich tractiret:
 Also wollen auch die λόγια θεῶν, die Worte Gottes tractiret
 werden / zart / sauberlich / sparsam und Tropffen weise. Ἰπο-
 νοεῖται Er untermercke / welches nnter dem νοεῖται begriffen; Er
 mercke auch / das darunter verborgen liegt / nicht nur die Hi-
 stori / sondern auch das Geheimniß / den Kern und Stern.
 Er forsche in der Schrift / wie Christus vermahneth / ἐν
 ἀπλῶς ἀλλὰ μετ' ἀκριβείαν, scharff und treffsinning / wie Chry-
 sostomus ad Act. XVII. II. erfodert. Mit was Fleiß ein Jä-
 ger das Wild in denen Wäldern und Löchern außspührt und
 forschet / mit solcher Angelegenheit soll auch die Schrift er-
 suchet werden. Mit was Eysen ein Berg-Knap forschet /
 gräbet und grubelt in denen visceribus terræ in denen Gruff-
 ten und Klüfften der Erden / biß er ein Gold-Adler antrifft:
 Also sollen wir mit gleichen Fleiß / das beste und feinste Gold /
 den edelsten Schatz unser Seelen forschen und zu wegen brin-
 gen. Auch mit was Ernst / Eysen und Fleiß der Perlen-Fi-
 scher denen edlen Perlen nachtrachtet und sie suchet. Nun ist
 Christus das Evangelische Perlein / köstlicher als das Perlein
 Cleopatrar, der Königin in Aegypten, so von denen Orientali-
 schen Königen auff sie geerbet worden / darumb wir ihne mit
 allem Ernst suchen und darnach trachten sollen. Διανοεῖται Er
 nachmercke. Wenn ers gefunden / so laß Er auch das Nach-
 mercken bei ihm erscheinen / sauge / schöpfe / melcke / eliquire
 und distillire auß dem Geheimniß heilsame Seelen-Speise
 und

und Arzenei, Kräfte für seine Seele und mache es sich recht zu Nutz / daß das Wort Gottes kein todter Buchstabe sey / sondern in ihm lebe / sein Krafft und Schein verbringe. (a)

Itaque ut in cortice non hæreas, sed ad nucleum penetres, nec minorem ac ii, quos informaturus aliquando es de rebus sacris, sed nixam suis fundamentis, solidamque scientiam consequaris, primo quid in Scriptura loquatur DEUS, intelligendum est. Id sine percepta verborum significatione fieri nequit. Quamquam vero hanc verborum vim, vel ex usu quotidiano, vel aliunde comparare tibi queas, stolidus tamen sis, si longis te tædiis maceres, cum in Grammaticis & Lexicis & Concordantiis summa facilitate & remota omni ambage verborum tibi acquirere notitiam in promptu sit. Non itaque quia Scripturæ tanta dignitas est, ut & omnis sapientiæ origo sit & vim de se infallibilem ad commovendos hominum animos diffundat atque adeo ejus lectio libris aliis omnibus præferenda, abjicienda aut dissuadenda sunt grammatica illa, quæ ad lectorum intelligentiam primam expeditamque viam aperiunt, instrumenta. Imo, quia vocum significatio sine illis difficulter cognoscitur, ut & Scripturæ voces promptius intelligas, non obstante illius interna vi & efficacia, quædam necessitate erunt adhibenda. Deinde quem sensum habeant verba, de quorum significatis jam tibi constat, laborandum est. Nec enim nuda verborum significatio sensum illicò loci constituit. Quamquam vero & hanc ex totius contextus consideratione, locisque aliis, vel in Phraseologia vel in argumento parallelis, industriis ingeniis & longo usu subactis venari liceat, quantum tamen ea in re, si omnibus destituaris subsidiis, difficultatis interveniat, vel solus Æthiopiæ cubicularius docuerit, qui interrogatus à Philippo, an, quæ in Esaia legerit, intelligeret? *Et quomodo possum,*

B 3

(a) Memor, Ev, p. 866.

sum, ait, nisi quis viam mihi intelligendi ostenderit? Act. IIX. 31. Non quod plane sine doctore sacra intelligi nequeant; quis enim primo doctore, nisi ipsa exercitatio, collatio, consideratio, verborum sensum ostendit? sed quod non sine singulari cura & labore. Cum vero jam sunt, qui locorum difficultum interpretationem nobis præiverunt, ignavi pariter ingratiqve simus, si hos Philippos spernamus, quorum adminiculo finem nostrum, quem vel ob ingenii, vel temporis, vel quascunqve alias rationes serò & difficillimè obtineremus, & facillime & cum summa voluptate nostra, postquam DEUS per alios jam viam nobis præmonstravit, assequi possumus. Non itaqve, quia Scriptura incredibilem in se habet docendi & persuadendi virtutem, adeoque ceteris scriptis omnibus præhabenda est, deterrendi sunt Scripturarum lectores à piorum, doctorumqve virorum commentariis, quin hi tanquam singulare DEI beneficium & medium ad sensus divini certitudinem facilius perveniendi, æstimandi, laudandiqve sunt. Porro ubi de sensu liquet, doctrina, ex sensu promanans, constituenda est. Fieri enim potest, ut de sensu haut dubitetur, & tamen id, quod in sensu latet, non animadvertatur. Quemadmodum Sadducæi legerant, DEum esse DEum Abrahami, Isaaci & Jacobi, nec tamen mortuorum hinc resurrectionem comprobari intellexerant. Cum igitur, quo pacto doctrinæ salutares, vel ad fidei nostræ substantiam, vel ad robur ejus facientes, longa S. literarum exercitatione deprehensæ fuerint, Theologiæ Compendia & Systemata ob oculos ponant, cur non hoc potius præsidio sancta religionis nostræ dogmata cognoscendi utaris, quam, ut longo labore in iisdem eruendis defatigeris, cum tempus, quod ea ratione lucraris, & inventorum confirmationi & fidei tuæ incremento utiliter possis adhibere? Atqve ita & plane res sese habet
cum

cum dogmatum semel constitutorum, adversus cœlestis veritatis depravatores defensione. Ubique fundamenta, quibus iisdem obviam eatur, illorumque tela retundantur, subministrat Scriptura. Nullibi latus, ut ita loquamur, hosti nudum ostendit. Sed cum ii, qui in polemicis, ut vocant, occupati fuerunt, quo pacto bella Domini feliciter gerenda sint, ex S. Literarum usu enucleatè ostenderint, cur hanc operam vere divinam non commendemus potius, quam traducamus? Non derogant ista universa S. Literarum Divinæ efficaciam, quippe, quæ ordinata est, nec immediate, sed per media agit. Nec media ista à Scriptura, aut Spiritu, per Scripturas agente, avulsa, sed eidem intime innexa sunt atque adeo eadem cum Scriptura virtute gaudent. Ut Syllogismus materiæ, quam complectitur, nihil addit, nec eandem ullo modo immutat, sed disponit tantum, ut materiæ vel affectiones vel vires luculentius appareant; ita ordo ille, quibus res in Scriptura contentæ circumdantur, ut modo sub Compendiorum, modo sub Disputationum, modo sub commentationum, aliaque forma appareant, res ipsas non mutant, sed vim tantum in iis latentem evidentius ab oculis sistunt. Quod de Ecclesia quondam edixit *Cyprianus*, id & de verbo divino quodammodo potest enunciari: *Verbum DEI unum est, quod tractationis diversitate in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Quo modo solis multi radii, sed robur unum, tenaci radice fundatum & cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copia largitate, unitas tamen servatur in origine.* (b.)

§. X. Præterea, ut in Ecclesiæ ritibus libertatem concessit Christus ordinandi id, quod Ecclesiæ decoro & ornamento conveniens esset; sufficere enim arbitratus est dixisse:

Omnia

(b) De unitate Ecclesiæ Cap. IV.

omnia inter vos fiant ordine & decenter. I. Cor. XIV. 40. Ita & in tradenda atque comprehendenda cælestis doctrinæ summa nulli methodo Ecclesiam suam adstrinxit, sed in quem ordinem credenda, ex S. literis collecta, dirigere, in quam scientiæ vel disciplinæ formam, ut memoriæ & iudicio discipulorum consuleret, conjungere vellet, Ecclesiæ arbitrio reliquit; dummodo illa τὸ ἐπιτελεῖν καὶ οὐκ ἀποδοῦναι, ad ædificationem pa-
suis, quam destructionem facientem, II. Cor. X. 8. observaret. Nec in ipsa voluntatis suæ revelatione unum modum, ordinemque divina sapientia tenuit, dum alia historico, alia dogmatico, alia parænetico schemati circumdedit, ut tamen sub universis istis eadem mysteriorum divinorum institutio latitaret. Quis vero dubitet, vetustissimos mortalium, quid de DEO, rebusque divinis credendum esset, quid faciendum homini, ut DEO suo placeret, nec ad iram eundem proritaret, in compendio quodam, certis capitibus comprehenso, ne vaga de iis narratio memoriæ confunderet, aut res semel audita in facilem iterum oblivionem diffunderet, excerptum ex eo, quod pro tempore revelatum fuerat, verbo proposuisse? Non credo ex Judæis primum R. *Mosen Maimonidem* fuisse, qui divina præcepta in יסורי התורה, *certa legis fundamenta* digessit, quod libro ראש אמנה, *Caput fidei* dicto, de eo pronunciat R. *Isaacus Abravenel*, quem postea imitatus R. *Ghasdai* אור ארזני *lumen Domini*, R. *Josepb Albo*, עקרי. *radices fidei* exaravit, eidem instituto inservientes: si quidem quod vult *Abarbenel*, (c) *intentio ejus fuit, dirigere homines, qui non sunt solide fundati in scientia legis, nec didicerunt, aut operam dederunt, quantum illis necesse erat. Ut adeo, quia illi non possunt assequi aut comprehendere omnia fidei dogmata & scientias, quas lex divina continet, hinc selegerit Rab ex omnibus fidei dogmatibus istos Articulos magis generales, ut compendiose*

(c) De C. F. o. XXXIII. p. 109. ex ed. Gvil, Vorstii.

pendiose doceret ista, quæ habent cætera doctrina omnes. An enim ante Maimonidem homines simplices & rudes non dirigendi fuerant ad qualemcunque legis fideique scientiam? Annon & tum occurrendum fuerat hominum infirmitati, qui totam legem comprehendere non poterant, ut saltem præcipuorum non essent expertes? Aut quia ante Maimonidem homines plebeji totam legem scire non poterant, singularum ejus partium fuerunt ignari? Bruta dixeris hos tales, non homines. Quod si ante Maimonidem, cujus ex mente היסודים s. *fundamenta* ista prima, potius ראשי leu ראשי & principia totius scientiæ Theologicæ fuerant, ex quibus cætera omnia tanquam conclusiones deduci poterant, (quicquid hic contra sentiat disputetq; Abarbenel) talis rudimentorum forma nulli extitit, ex tota tamen Scriptura selectiores פסוקים *versus & sententiæ*, præcipuas in se fidei morumque doctrinas continentes, catecheseos ad instar, juventuti fuerunt propositæ, donec ad lectionem totius Scripturæ adducerentur. Et quamquam qui aliorum apud Judæos olim futuri erant Doctores, primitus forte sola scripturarum, eaque frequenti & attentata lectione, sacrorum sibi notitiam quæsiuerint, postquam tamen ad hos libros vel הרגומים, *interpretationes*, vel ביאורים, *elucidationes*, vel פירושים, *commentationes*, vel חכורים, *compositiones*, compendia item & Systemata Theologiæ vel Scripturariæ vel Talmudicæ, qualia sunt ראשית חכמה הארוך, *liber traditionum*, ספר משניות, *Hodosophia magna & parva*, יהקצור, *num*, יד חזקה, *manus fortis*; denique disputationes adversus adversarios, נצחון, *victoria*, מלחמת יהוה, *bellorum Domini*, similibusque titulis insignes, aliaque id genus accesserunt, quis unquam Judæorum, qui tamen legis suæ ad miraculosam usque religionem observantes semper extiterunt, tam superstitiosus fuit, ut ob Scripturæ ipsius eminentiam Hægogicis his libris uti renueret? Ita & Christianorum libri sacri, quocunque illi no-

C

mine

mine veniant, eas divitias, quas facer codex complectitur in-
exhaustas, in partes quasi & areolas, ut mentis oculis separa-
tim spectatae facilius pateant, distribuunt, nec quicquam in se
aliud, quam ipsam Scripturam, certo ordini attemperatam,
quæ ubicunque est, Scriptura est, & quocunque Schemate
proponitur, nativam efficaciam retinet, comprehendunt, eoq;
ipso, quia ad eam solam ubique provocant, ad Scripturam
unice ducunt, eamque in origine legere jubent & propius ex-
pendere. Non inepte, puto, judicavit, qui Theologiæ cul-
tores à Compendiis & Systematibus ad solorum Bibliorum le-
ctionem ablegantes iis comparavit, qui domos ædificaturis
consulant, ne ligna trabesque à magistro jam dispositas adhi-
beant, sed sylvam ingressi arbores ipsi, quam artem tamen
nondum didicerunt, eligant, cædant, conficiant. Causas equi-
dem sanctissimas habuit divinus Spiritus; quod plerosque li-
bros Biblicos populari differendi genere, nec observato certo
dogmatum ordine, exarari fecerit, sed ideo nec nobis liberta-
tem ademit, dispersos hinc inde in Scriptura doctrinarum ti-
gnos in ordinatum ædificium congerendi, aut si ab aliis id fa-
ctum fuerit, illa opera fructuose utendi Præcipue cum Christia-
norum, tum veterum, tum recentiorum consensu id institu-
tum inæstimabilem semper in Ecclesiam diffuderit utilitatem.
Ordo quarumlibet rerum quasi anima est, qui in docendo Ec-
clesiæ tam est necessarius, quam in agendo, quanyquam utro-
bique à DEI Spiritu non determinatus.

§. XI. Sapienter itaque D. Dav. Chytraeus noster, post-
quam in consilio de studio Theologiæ recte inchoando monu-
isset: *primam discantis post precationem curam esse debere, ut tex-
tum Bibliorum sibi familiariter notum reddat, eaque in re tres
scopos habeat in conspectu; primum ut historias sacras animis in-
figat, quæ cum natura capiant animos & delectent, facillime à te-
neris mentibus retineri possint. Deinde ut sententias insignio-
res*

res

res, seu testimonia de singulis fidei Christiana articulis & refutationibus errorum consideret, easque ad suos locos communes, quæ doctrina summam continent, apte referat. Tertio ut in sententiis insignibus, iis præcipue, qui summam Evangelii continent, singulorum verborum emphases, & pondera diligenter & attente consideret & expendat; tum notanter subjungit: proximum est, ut summam & velut corpus integrum vera de DEO doctrina coagmentatum ex præcipuis membris, seu locis certo ordine distributis & perspicua oratione explicatis, animo insigant. Cujus rei necessitatem ex analogia cum artibus humanis, partim Apostoli autoritate comprobatur: Ut enim, inquit, Polybius in lectione historiarum jubet *συναγωγή* & in omnibus aliis artibus initio summa rei in compendium & methodum contracta traditur: Ita maxime in Theologia methodus *συναγωγία*, seu, ut Paulina voce utar *ἰσχυρίων*, h. e. certa forma & summa vera doctrina junioribus proponenda est, ad quam omnes Sacra Scriptura partes dextrè referant & quæ mentes eorum veris & proprie ac perspicue expositis sententiis de omnibus fidei Articulis instruat & in omnibus controversiis ac disputationibus judicii norma sit. Quales doctrinæ Christianæ typos fuisse olim ait Conciliorum Symbola, Origenis libros de Elementis doctrinæ Christianæ, Damasceni opus de orthodoxa fide, aliaque. (d)

§. XII. Palam ergo ex his est, Compendia & Systemata Theologica, quæ inter se haut aliter differunt, quam quod illa thesin Christianam ex Scriptura proponunt, firmanque, hæc ex iisdem pariter atque antiquitate & sana ratione illustrant, rejecta, refutataque sententia, quæ thesi Scripturæ adversa est, adeo è divino consilio de salute nostra per sacrum Ministerium procuranda, aliena non esse, ut potius tanquam actus effectusque Ministerii proprius, ad instillandam Divinæ religionis sapientiam animique pietatem,

tem, ob ordinis pulchritudinem, perquam accommodatus, cujus una & princeps intentio sit, ad Scripturæ ipsius lectionem adducere, locaque ejus præcipua illustrare, sint respicienda, interque beneficia DEI inæstimabilia ponenda. Quod si occasionem multi Theologiæ cultorum ex his vel compendiis vel systematibus vel quibusvis libris Theologicis aliis arripiant, Scripturæ lectionem negligendi, id plane per accidens esse quilibet videt, neque magis imputari hunc eventum libris in se optimis laudatissimisque posse, quam si ex lectione librorum Postillatoriorum, itemque ex libellis precum & meditationum spiritualium, imo ex quotidianis homiliis è suggestu habitis, aliisque Ministerii actibus, aniam quis hominum vulgarium decerpere vellet, nihil unquam legendi, quippe cujus vicem subeant & Postillæ & libri spirituales & conciones Sacræ & conversatio cum Pastore. Imo quemadmodum & conciones ex instituto Divino sunt audiendæ & occasio nulla in Christianismo ex libris Spiritualibus colloquiisque cum piis hominibus instituendis, proficiendi negligenda & tamen ideo seponenda non est Scriptura, sed quotidie nihilominus præ illis omnibus versanda, scrutandumque, *an res ita se habeat*, ut vel in libris legitur, vel ex pulpito prædicatur, vel in colloquiis differitur, Actor. XVII. II. ita & Theologiæ studioso compendia Theologiæ & Systemata, tanquam muti Doctores, seu eorundem potius quasi è cathedra voces, legendo audienda sunt, & tamen ad sacrarum literarum lectionem perpetuo, tanquam ad fontem recurrendum, videndumque, an cum Scriptura conveniant, quæ ex eadem hausta esse præferunt?

§. XIII. Aliud est, cum vel de ordine quæritur, qui in legendis Compendiis & Systematibus à Theologiæ Cultore observari debeat, vel de operibus ipsis eorundemque ad invicem comparatione, quæ Compendia vel Systemata meliora sint,

1. 170. 97 (b)

sint, cæterisque præferenda? Ubi ea insania Theologiæ in
Academiis Professoribus affricanda non est, ac si quibuslibet
Theologiæ tyronibus, qui vix primis labris sanctæ artis ele-
menta degustant, lectionem svadeant maximorum Systema-
tum. Qvis enim ignorat à facilioribus & intellectui magis
perviis, i. e. Theologiæ compendiis capiendum esse studio-
rum Theologorum principium? Qua de re quo minus du-
bitari queat, ii Theologi effecerunt, qui Theologiæ metho-
dos ediderunt in publicum. Non est quisquam, quin non
salutare tantum, sed necessarium esse sentiat, ut quisquis The-
ologiæ se studio consecravit, exulto per Philosophiam qua-
litercunque ingenio, mature bono solidoque Compendio se-
se addicat, quod non legere tantum diu noctuque, sed si fieri
possit, imprimere memoriæ, locaque Scripturæ, pro con-
firmandis fidei morumque dogmatis allata evolvere, in toto
contextu considerare & quo nervo concludant, dispicere, eo-
que, tanquam manuali suo, per omne vitæ tempus uti queat.
Quod si ultra vulgarem sortem producere studia sua haut que-
at, suffecerit hoc, addita qualicunque adversariorum, quos
inter maxime vivimus, cognitione, continua & indefessa o-
pera ita fecisse, ut Biblico studio juxta Compendium suum
Thetico Antitheticum, quale e. gr. sunt, *Institutiones Die-
terici*, *Theologia Positivo Polemica Kromayeri*, vel similes
se se totum dedat, & in illo potius, quam libris quibuscunque
aliis, in quibus vagetur potius, quam habitat, brevissimum,
quod concessum ipsi est, tempus consumat. Quo tamen ipso
plurimorum ignaviæ, qui & tempus & sumptus in Academiis
commorandi deesse sibi fingunt, pulvinaria substernenda non
sunt. Inculcandum potius, ut quo usque possunt, enitentur;
ignari quippe, ad quod eos officium DEUS aliquando missurus
sit & qui in isthoc officio sive circa conservandam doctrinæ
puritatem sive revocandos à lapsu errantes, sive liberandos à

conscientiæ scrupulis dubitantes, oborturi sint casus. Expendant itaque, in quas animi anxietates semet ipsos sint conjecturi, si tum imparati à necessariis præfidiis in quacunque re deficient, in qua animæ suæ periculum adire quisquam auditorum suorum possit. Tum ipsum & se accusaturum esse de torpore, nunquam amplius ulla pœnitentia eluendo, tum Præceptorem suum de infidelitate, si is officium admonendo facere neglexerit. Non vero in tuto ipsum fore, si nudæ & ab omni apparatu vacuæ Bibliorum lectioni confidere velit; nec enim eandem violento quodam motu miraculose & eo momento, quo instituitur, vim suam exerere. Necessum esse, ut legitimo modo tractetur, ut media omnia, quæ ad intelligendum faciunt, conferantur. Adversarios non unius generis esse, in iis sæpe motus ciere, de quibus minime unquam cogitaveras. Nec hoc fieri tantum in indaganda veritate, sed & in moribus informandis. Nihil itaque instrumentorum, quibus hæc olim tela repelli queant, parvi faciendum, aut, ut minus necessarium, prætereundum. Hæc talia, si etiam quibusvis Theologiæ cultoribus bonus fidusque Doctor occinat, non apparet, qui peccet. Quomodo etiam reprehendi poterit, si svadeat, ut quibus domesticarum facultatum ratio moram in Academiis vivendi non concedit, perfectum tamen totius Theologiæ Systema sibi comparent, non tam, ut totum perlegant, quam ut postea in officio publico constituti in argumentis sibi quacunque occasione obviis evolvant, ejusque usu in futuro Ministerio scientiæ Theologicæ, hæcenus ex compendiis, cum S. Scriptura sedulo collatis, acquisitæ, pondus adjiciant & incrementum? Cum enim in singulis argumentis probatos suæ Bibliothecæ inserere autores haut possint, omnium locum commodissime explebit systema, argumentorum quandam universitatem continens, non proletaria
opera

opera pertractatam. Longe vero magis in hos similesque sese diffundere libros ei conveniet, qui Theologicum studium ad ulteriorem perfectionem deducturus est. Plane his consona sunt, quæ communis Antecessor noster, *D. Dav. Chytraus*, Theologiæ studioso præscripsit, cujus aliqua jam supra adduximus, jam ex eodem loco sequentia, quæquæquam prolixiora libentissime addemus. *Quare, inquit, adolescentes horror, ut quotidie absoluta lectione textus Bibliorum aliquid temporis vel examini, vel Loci, (sunt hi Loci Philippi Melancthonis, à Martino Chemnitio postea commentario illustrati, qui tum Compendii Theologici in plerisque scholis vicem subibant) ordine perlegendis tribuant, eosque tantisper perlegant & relegant, donec & omnes eorum sententias de singulis doctrinae articulis, ut digitos ac unguis suos norint, & sermonis proprietatem ac perspicuitatem ipsorum quæque oratio aliqua ex parte referat ac redoleat. Nec interea se plurium librorum Theologicorum lectione onerent, sed Plinianum illud in conspectu habeant, quod monet, non multa legenda esse sed multum. Distrabitur enim animus varietate autorum, ac ut planta, quæ sæpius transfertur, eo minus succi ac roboris ex terra attrahit: ita ex tumultuaria & varia lectione, nec sententia nec verba autorum in animis herent atque insident, nec quicquam perfecti & solidi potest addisci. Nihil igitur dubitans, confirmare ausim, ingredientibus studium Theologiæ multo uberiores fructus veræ pietatis & eruditionis ex textus S. Scripturæ & unius libri locorum Theologicorum assidua lectione & relectione, cum quotidianis exercitiis penitentiae & invocationis conjuncto, percepturos esse, quam si interea per magnam varietatem omnis generis scriptorum vagarentur. Quæ tamen suo tempore & loco, ut infra monebimus, cognita jam & infixæ mentibus veræ doctrinæ summa, ab iis, qui ex professo Theologi nomen munusque tueri volent, non negligenda sunt. Nam quæ hætenus de sacris libris & summa doctrinæ*

ex

ex locis, vel alio pio & erudito libello Catechetico, discenda diximus, ad omnes pietatis & salutis suae studiosos pertinent. Illos vero qui ex professo Theologi futuri sunt, omni studio & diligentia in eam quoque curam incumbere oportet, ut certa aliqua ratione s. methodo & ipsi discant integrum verae de DEO doctrinae corpus, (qualis nempe methodus hodie Systema audit) & alios recte, ordine, & perspicue docere & corruptelas verarum sententiarum evidenter possint refutare.

§. XIV. Ipsam Compendia & Systemata scribendi rationem quod concernit, non negari potest, quo propius ad Lutheri aetatem acceditur, eo ad exemplum Apostolici aevi simpliciore & a Barbaris terminis, (quibus tamen nunquam plane caruit) magis immunem illam fuisse. Erat hoc divinum Lutheri nostri opus, ut ex Theologia sua ipsam terminorum, quibus Scholastici scriptores abundabant, & colluviem & barbariem, qua fieri posset, exterminaret. Sed non omnis, aut praecipua in nostris residet culpa, quod vel ipso Luthero vivente eoque demortuo magis semper magisque nostrorum operibus illi sese insinuarunt. Quomodo contra Pontificios citra terminorum illorum usum poterat disputari, qui scripta nobis opposita his terminis repleverunt? Quomodo non multiplicari succedenti tempore terminorum illorum frequentia poterat, cum novi subinde adversarii, qui è Zwinglii & Calvinii & Socini & Arminii & innumerorum aliorum scholis prodeuntes Philosophiam Theologiae infelici adulterio commiscebant, illis nos terminis uti, praeter voluntatem nostram coegerunt, quibus disputationes adversus nos suas ipsi commacularunt. Nec vero illi ipsi, qui hoc nomine innocua Systemata criminantur, ubi aliquid ipsis rerum Theologicarum imprimis in certamine contra adversarium scribendum, ita Apostolorum simplicitati prope accedunt, ut in comparatione ad hanc illi succum gustumque aliquem

quem habere videantur. Quæ vero de re alibi uberius dici poterit. Nunc id tantum pronuncio, nimis delicatas aures esse, quæ in illustrissimis *Gerhardi* locis, Systemate inæstimabili, quæ sive quoad incomparabilem tractandi perspicuitatem & ordinem, sive quoad rerum præcisissimis minutis, tricis, inutilibus, amplitudinem, sive quoad eruditionem vere Theologicam forte, par aliud nunquam existet, singulari Divinæ providentiæ, Ecclesiæ suæ extremis his temporibus curam agentis, adscribendum, Divinitatem, hoc est, simplicitatem, DEI filiis convenientem, desiderent. Ita ubique in fronte se prodit Divinus, qui è Scriptura efficacissime sese insinuat, Spiritus, succedunt radii hujus Divinitatis penetrantissimi, in toto corpore doctrinæ Christianæ dispersi, ipsaque (vavissima harmonia sua (quæ argumenta vocant, ex analogia fidei deducta) fidem divinæ originis facientes, quibus subjungitur veteris illius, à manibus divinis quasi calidæ, innocentis, DEO suo unicè cum promptissima sanguinis sui effusione devotæ, Ecclesiæ consensus, qui, quem non totum commovet, eundem insipido stipiti, non homini comparare fas est: postremo agmen præsidiorum, pro veritate militantium, arma ex ratione deprompta, ad quæ & Paulus frequenter provocat, claudunt, quæ pulcherrimas illius luminis, quod naturæ humanæ DEUS primitus indidit, reliquias continent, quas contemnere non potest, qui earum autorem ingenue reveretur. Quo vero ordine cœlestem veritatem asseruit Gerhardus, eo & errores, eidem adversos, efficacissimè refellit. Quem non delectet, post sacras literas, in elegantissimo hoc Paradyso, Divinorum oraculorum flosculis & omnigenis amœnitatibus referto, versari? Quæ vero majora in Theologiam nostram o-

D

pera

pera & Systemata ex eo tempore à viris DEI confecta sunt, obortas post Gerhardum controversias enixiori opera pertractant; quibus tamen æque ac prioribus illis carere non possumus, quia nec unam veritatis divinitus revelatæ particulam concedere adversariis & relinquere indefensam debemus. Et quanquam non æqua est donorum divinorum in ministros suos distributio, alterque alterum vel proponendi perspicuitate, vel acumine judicandi, vel dexteritate tractandi scripturas, vel antiquitatis notitia, vel quacunque alia eruditione superat, æquum tamen non est, nec Christianum, ob unius alteriusque doni defectum opus ipsum publico contemptui exponere. *Distinctiones donorum sunt, sed idem Spiritus. Aliis linguarum notitia, aliis interpretatio, aliis sapientia, aliis cognitio data est. Unicuique autem datur, quæcumque datur, Spiritus manifestatio, ad utilitatem, si non tuam, saltem aliorum & aliquam. Causaque est, quia omnia agit unus ille & idem Spiritus, distribuens privatim illa singulis prout vult. I. Cor. XII. 4 7. II.* Multo minus ob adhærentem unius alteriusve labori nævum ipsum Systematum institutum, in se salutare, sugillandum est. Quod si novissime fecerunt, qui cum à magistris suis merito reprehendi eorum discendæ Theologiæ methodum audirent, qui cum fundamenta cognoscendæ veritatis secundum pietatem è S. Literarum lectione & bonis compendiis nunquam solide posuerunt, unicis Systematibus inhærent & controversiarum scientiam, quæ postea in Ministerio minorem ipsis adfert fructum, notitiæ Biblicæ, in futuro officio ad promovendam pietatem unicè tractandæ, præponunt, (quod studium præposterum & exitiosum esse toto hoc discursu ostendimus) ipsa adæo carpere Systemata cæco impetu cœperunt, in eaque privatis vel discursibus vel

Colle-

Collegiis, ita detonare, ut non possent non, præcipue apud tyrones Theologiæ, novitatis avidos, quique apud Theologorum neminem tale aliquid vel legerant, vel audiverant, in ludibrium abire. Prætexebatur enim, Systemata non continere omnia, quæ ad complexum doctrinæ salutariæ, ad manuductionem ad Scripturam, tanquam normam fidei nostræ, pertinerent, e. g. de regeneratione, (quæ nempe hodie post tot seculorum silentium ex inferis quasi revocata & ab oblivione, quæ apud anteriores Theologos sepulta latebat, quippe, qui conversionem tantum inculcabant, asserta est) de renovatione, (nam ab antiquioribus sanctificatio tantum docebatur) de illuminatione, (quam veteres illi conversione contineri putabant) de testimonio Spiritus Sancti, (alii enim Theologi de certitudine tantum salutis agebant) de interno & externo cultu DEI, de interno & externo homine, de veteri & novo homine, de vetere & nova creatura, (cur verò non & de vetere atque novo Adamo) de obfignatione Spiritus Sancti, de abnegatione sui ipsius, de eo, quod fieri debeamus sicut pueri, de filiatione, de discrimine vivæ & mortuæ fidei, de precibus & aliis id genus; quibus infinita alia addi potuissent, si discerpere connexa & multiplicare Systematum titulos antiqui illi voluissent. Nec vero ullum unquam in lucem editum opus est, quod omnes perfectionis numeros impleret & si recentiores isti Systemata conderent, quod utique optandum esset, quæ suo iudicio nihil necessariarum fidei doctrinarum omitterent, tamen dubitabuntne illi, quin post aliquot annos surrecturi sint, qui pari virgula censoria ipsorum operam essent castigaturi? Causari enim illi non minori jure poterunt: optare se, ut omnia ipsorum Systemata tractarent de resurrectione ex morte spiritua-

li, de vivificatione cum Christo, de testimonio trium in terra testium, de morte fidelium cum Christo, de mortificatione membrorum peccati, de revelatione interna & externa, de auditu verbi interno & externo, de cognitione DEI internâ, de comprehensione omnium rerum in Christo, de oblatione corporum suorum in sacrificium, de cognitione DEI vera & falsa, de gradibus perfectionis, per renovationem adipiscendis, de dignitate Christianorum, qua servi DEI efficiuntur, de alia dignitate, qua reges & sacerdotes redduntur, de vita fidelium in DEO, de crucifixione cum Christo, de manifestatione regni DEI in anima fidei, de discrimine tristitiæ, quæ est secundum DEUM & quæ est mundana, de eo, quod similes fieri debeamus arboribus frugiferis, virginibus, avibus cura vacuis, DEO misericordi & perfecto, de eleemosyna & infinitis talibus. Ut enim harum rerum cognitio non est minoris, ac supra memoratæ, necessitatis: aut peculiarem pariter posthac cum illis in Systemate locum caputque occupabunt, aut si in locis quibuslibet aliis, qui vel definitione cum iisdem idem sonant, vel ad eosdem, quocunque respectu referri possunt, perinde ut illæ, antiquioribus objectæ, tractari possunt, quid opus est, hunc defectum in vulgaribus Systematibus accusare, eaque & eorundem auctores juventutis contemptui exponere? Id certe intempestivis ejusmodi censuris effectum est, ut jam plurimi nec nomen eorum sustineant audire, & pietatis esse existiment, innocuis libris irreconciliabile bellum indicere, ut soli scilicet Scripturæ vacare possint. Hæc est naturæ nostræ indoles, ut dum vitare nititur vitia, in contraria currat.

§. XV. Ut in summam contrahamus, quæ à nobis dicta sunt, docuimus (1) Quamquam præter Scripturam S. plurimi sint libri sacri ex ipsa Scriptura summo studio deducti

ducti, tamen his ipsis, quantalibet sanctitate præfulgeant, Scripturæ lectionem præferendam esse, partim quia Scriptura sola fundamentum ultimum & immotum est, cui tota fides nostra, reliquiq; sancti libri innituntur, §. I. partim, quia sola Scriptura S. nativam & ingenuam veritatis puritatem in se complectitur, cum reliqui sacri libri omnes, quicquid puritatis habent, ex Scriptura, tanquam fonte habeant, à qua aliquando ob humanæ naturæ labilitatem recedere possunt. §. II. Partim, quod insitam Scriptura habeat efficaciam, animum hominis, cum legitur, ad res spirituales commovendi, qualis nullis aliis scriptis, nec nisi participative, in quantum Scripturam, in aliqua parte sic tractatam, complectuntur, competit. §. III. Partim, quod innumeris admonitionibus & mandatis ad legendam Scripturam compellamur, qualia de reliquis libris sacris nunquam legantur. §. IV. Agnovisse hujus thesæos veritatem Beatum Lutherum, qui ideo optaverit, plerosque alios libros, etiam suos, perire & vel solam remanere Scripturam. §. V. Quod tamen de moderatione potius scribendi libros, quam de abolitione eorundem omnimoda intelligendum esse, ex eodem Lutero & aliis argumentis docetur. §. VI. & VII. Quo ipso porro & (2) docetur, reliquos libros sacros, nominatim Systematicos, à Scriptura adeo non absorberi, ut potius Scriptura & per Scripturam DEus hos ipsos requirat, adeoque hi Divinam habeant originem. Probatur hoc (a.) quia DEus non solam Scripturam nobis legendam proposuit, sed etiam Ministerium Ecclesiasticum instituit, quod Scripturam varie interpretaretur, doctrinasq; ad salutem necessarias ex eadem educeret, illustraret, vindicaret & applicaret ad pietatis usum. Hos autem actus producere id, quod nos Systema vocamus. §. VIII. Probatur (β) ex Divinitus constituto ordine, in Scripturæ lectione & tractatione

observando, cum non nuda lectio, sed lectio cum scrutinio & accurata totius contextus consideratione conjuncta à DEO requiratur, hunc autem ordinem & hoc scrutiniū, nemo felicius quam Ministerium Ecclesiasticum obire possit. Systemata vero omnium perfectissimū observati hujus ordinis specimen repræsentare. §. IX. Probatur (γ.) ex præcepta Divinitus, sicut in Ecclesiæ ritibus, ita quoque in tradendis divinis mysteriis *μὴ*, sine qua doceri omnino, aut recte doceri cum fructu non potest. §. X. Quod confirmatur verbis D. Davidis Chytræi nostri. §. XI. Concluditur, Systemata Theologica Divinam habere originem & nexum cum Scripturæ lectione indivulsam. Et, si quis ex Systematum lectione occasionem sumat, Scripturam negligendi, id ex accidenti esse, & præter doctrinæ à nobis traditæ intentionem, ex qua contrarium potius sequatur. §. XII. Monetur denique, falsum esse, quod à Professoribus Academicis Theologiæ Systemata ejusdem tyronibus commendentur. Aliud clamare Theologiæ methodos, à doctoribus confectas. Quamquam pro viribus quilibet suis anniti debeat, ut in Compendiis non subsistat, sed quousque potest, provehatur. §. XIII. Et quamquam Systematum non una eademque sit ratio, nullam tamen hæctenus causam sufficientem adductam fuisse, cur in se illa contemni & studiosorum ludibrio, quod faciant Novatores, exponi debeant. Laudantur suo merito Loci Theologici Gerhardiani. Quæ vero à Fanaticis in vulgaribus Systematibus desiderantur, ea non arguere nisi virulentum erga innocentes libros odium, defectusque iis objectos fingi potius, quam probari. §. XIV. Pro hoc itaque qualicunque labore DEO T. O. Tque M. ingentes persolventes gratias, ut Ecclesiam suam in innocua veritatis puritate conservet, enixissimis precibus imploramus.

F I N I S.

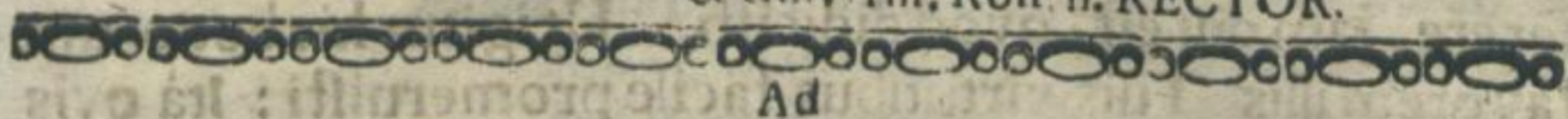
Viderat ut Phœbus sacros, MüLLERE, labores
Quos tua jam FECHTI Præsede Musa parat,
Quam benè MüLLERUS, dixit, Systema tuetur
Theûlogiæ studii dans nova signa sui.

Applaudunt cœptis Phœbo præeunte Camenæ
Utqve feras studii præmia justa vovent.

*Paucis hisce Pereximio & Præstantissimo DNO. MüL-
LERO vitam Academicam integre & laudabi-
liter hæcenus agenti & hodie publice disputanti
gratari voluit.*

CHRISTIANUS HILTEBRANDUS,

Prof. Ducal. Ord. Publ. Facultatis suæ Senior,
& Univ. rsit. Rost. h. RECTOR.

Ad

Clare doctum pereximiumq;

DN. MÜLLERUM,

Post varia privatim edita industriæ atqve eruditionis speci-
mina publicè etiam ante abitum hic disputaturum

Lumen, † quod studio, quod doctrinaqve Docentum
Nactus es, en! specimen sicut, Amice, parit;

Sic quoqve *Lauricomos* Tibi porro *meretur* honores,

Quos Tibi præsentés mox velit esse DEUS!

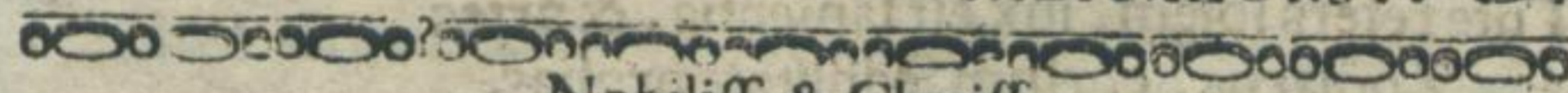
† *Heermannus Müllerus:*

aspiratâ neglectâ,

LMQ.

Lum.en, merens laurûs.

A. D. HABICHHORST. D.

Nobiliss. & Clariss.

DOMINO MÜLLERO,

S. P. P.

Quum adhibitam à Te, ex quo Academiae nostræ Civis
factus es, in studiis diligentiam, in moribus probita-
tem

tem, inque reliquo vitæ genere alienam ab eo, quod dedere personam Tuam noveras, modestiam cogito, & mihi met ipsi & Patriæ Tuæ gratulor, ex qua quicumque me hic vivente sacrarum literarum causa ad hanc bonæ mentis officinam accesserunt, non dissimilem perpetuo laudem reportasse mihi visi sunt. Tute equidem mearum quidem Scholarum publicarum, privatarumque indefessus fuisti affectator, nec locum Tuum facile unquam desideravi. Quid in reliquorum quoque hujus Academiæ Doctorum disciplina profeceris publica hac disputatione, in qua ingenium, judiciumque Tuum omnibus, quod spero, probabis, palam facies. Nam & privatim cum Commilitonibus Tuis congregari & de variis rebus differere, jam diu est, quod didicisti. Ut igitur hic bonorum favorem illis Tuis virtutibus facile promeruisti: Ità quis dubitet, quin & Patriæ Tuæ Patres, si hanc studiorum Tuorum sementem ad eosdem attuleris, eadem Te benevolentia sint complexuri. Nec enim inutile Ecclesiæ Organon esse potest, quod futuram officii administrationem istis inædificavit fulcris. Vale igitur, Optime MÜLLERE. Dab. d. XVIII. Jul. A. O. R. M. D. C. C. II.

Tui amantissimus

JO. FECHT, D.

Nec facibus virtus Tua, nec solertia tædis
Indiget; ipsa suo sydere clara micat.
Tute refers solem, lux est sapientia, & artes
Zodiacus, cursum sedulitate probas,
Pro radiis manifesta Tui documenta laboris
Fulgent & laudis nomina sponte capis.
Primum, defendens sancto *Systemata* nisu;
Ingredere egregia transitione gradum.

Sic

Sic perge, & prompto delatus itinere totos
Eulebiæ campos exsuperare potes.
Sic olim hospitio nostro gratabor honorem;
Me LUMEN PATRIÆ sustinuisse Tuæ.

*Hisce de egregio eruditionis sua specimine Consalino &
Amico suo suavissimo LMq; gratulatur.*

JOH. ERNESTUS SCHAPER,
Med. Dr. & Prof. Publ.

TU, MULLERE, decus Livonum, flosque Juventæ,
Et tu jam prodis non sine laude tua?
Quæ concessa Tibi sint optima dona videmus;
Gratulor ergo Tibi, gratulor & Patriæ.

*Pancto hisce Cl. Dn. RESPONDENTI, Juveni pietate, mo-
destia & eruditione bonis omnibus commendatissimo,
Auditori meo variis in Collegiis perquam sedulo Fauto-
ri ac Amico optimo de egregio eruditionis specimine
animitus gratulari voluit.*

ZACH. GRAPIUS, D.

PRæmia fert victor; Mars lauro tempora cingit
Atque Athleta suæ munera laudis habet,
Tu, MULLERE sacris tribuisti tempora Musis,
Quæ totos animum detinuere dies,
Mane libros mediaque diè, noctisque sub umbra
Serotina varios volvere sæpe vidi.
Hinc & Amice, tuos comitatur oliva labores,
Hinc virtutis honor non moriturus erit.

*Quo benevoli affectus documento
amicissimum suum MULLERUM
in virtutibus multiplicem
in eruditione singularem
LMQ. prosequitur.*

JAC. SEBAST. LAUREMBERG, J. U. D.
Nobi.

E

Nobilissimo Clarissimoque Viro Juveni,
DN. HERMANNO MULLERO,

Riga Livono,

Fautori, Amico & Commilitoni meo valde dilecto
juxta ac æstumatissimo.

S. P. P.

DUm publicum Tuæ, hætenus indefesso studio exquisitæ, doctrinæ, specimen paras, suavissime MULLERE, quin qualicunque mea gratulatione ac voto laudatissimum hocce Tuum propositum prosequer, intermittere non potui. Equidem rogaveras me carmen; ast exemplo & egomet esse possum ad confirmandum illius veritatem, quod dicitur poetas non fieri, sed nasci; utpote, cui denegatum voluit pro lubitu, eruditorum lectione quæ digna sint, carmina contexendi donum provida rerum Mater, Natura. Non tamen penitus me silere fas esse ratus sum. Ex familiari enim Tua, quæ per triennium propemodum viguit, mecum conversatione, ex moribus Tuis suavissimis, ex singulari tua & ferreâ ferè industriâ &, quæ omnium, quæ in Te admiramur, bonorum fons est, ex non infucata Tua pietate, quanti virtutes facere Tuas debeam, hætenus satis sum superque edoctus. Nihil à vero alieni dixero, si Tibi me multa debere affirmavero, quod affirmare nullus erubescam. Etenim experientia me docuit virtutum amantibus non placere, nisi qui & ipsi virtutibus student. Hinc eo mihi allaborandum duxi, quo Tuis meos etiam mores confirmarem. Tua persæpe industria effecit, quamdiu in saniori Philosophia excolenda assiduus mihi Commilito adfuisti, qui magis magisque in studiis meis incrementa ceperim. Hoc certe, si non alio, nomine permultos, quod libenter agnosco, Tibi debeo grates. Ne credas velim, ullam unquam oblivionem merita Tua ex memoria mihi deleturam, quæ vel omni die ob oculos mihi versabuntur. Revocabit eorum memoriam museum meum, quoties, quam in eodem sedulus occupare solitus es, sedem contuebor. Revocabit eam præsertim, quam sub summe Venerandi Nostri, de studiis nostris longe meritissimi, filiali quæ observantiâ ac pietate ætatem colendi, Præceptoris Præsidio defendere anniteris, Theologica Dissertatio. Gratulor Tibi interim hosce Tuos conatus, animatus, prosperum

num

num eorundem eventum vovens. Faxit Ter sanctum Numen, studia Tua
optatum aliquando obtineant finem, reliquisque Tuis virtutibus nunquam
desint, easdem qui admirentur, æstimentque. Hisce paucis Te volui, animo
meo commendatissimè MULLERE! virtutibus Tuis amicitiaque Nostræ
monumentum debens haut simulatum. Vale Amicè ex voto ac, quod feci-

si hujusque, perge favere.

Scr. Rostoch. d. 19. Aug.

Anni 1702.

T.

amantissimo

FR. ALB. ÆPINO.

Wenn ein auffgeweckt Gemüthe/
So durch Gottes Wunder-Güte
Von der ertlen Erden-Buff
Himmel auffwärts wird geführet/
So/ daß man gar mercklich spühret/
Wie daß seine größte Lust
Sey/ die Weisheit anzuhören/
Sich darin nichts lassen stöbren;
Legt man solchen ohne Scheu
Wahrer Weisheit Anfang bei (†)

Diesem nach/ wenn man betrachtet/
Wie auch Er daß hoch geachtet/
Was der Seelen Wohl betrifft/
Muß einjeder/ der Ihm kennet /
Der sich Freund und Feind Ihm neuet/
Ja auch selbst der Neider Giff
Und vergälder Zungen Stechen/
Viel zu schwach sein sich zu rächen/
Denn so legt Er kund dar
Daß/ was sonst verborgen war.

(†) Proverb. IV. v. 7.

Er beweisi zu Gottes Ehren /
Wie die Quelle reiner Lehren
(Welche unsers Hells ein Grund)
Sey von recht-gesinnten Männern/
Und den lautern Wahrheit Kennern
Aufgeschöpft/ und der Schlund
Der verruchten Irwisch-Gelster/
So sich der Geheimniß Meister (*)
Nennen wieder Gottes Wort/
Sei der breite Höllen-Pfort.

Fahr Er fort an solchem Fleiße/
Sich versichernd daß dem Schwelße
Seiner angewandten Müß
Niemahls wird Belohnung fehlen /
Er wird nicht viel Jahr mehr zehlen/
Wo Er selbst nur will so früh
An den Weinberg Gottes gehen/
So wird Er daselbst schon stehen/
Wo herab des Wortes Krafft
Ilest auff Zions Bürger schafft.
(*) Proverb. III. 32.

Dies wünscht seine Landsmanschaft/
nehmlich die hieselbst sumpelich Studierende
Auß Riga in Liefflandt.

Die

Die Wahrheit sieget ob / und läst daß treue Kämpffen
Vor sich nicht ohne Ruhm und reichen Wucher
sehn:

Denn / wie die Sonne kan den duncklen Nebel dämpfen /
So ist der Wahrheit Licht im unverhaltenen Schein.

Er läst getreuer Freund sein kluges Thun und Wissen
Zum Schutz der Wahrheit ist im frühen Kampff-Platz
sehn /

Was kan man anders wohl auß solcher Arbeit schliessen /
Als daß sein Lob dadurch wird in die Höhe gehn.

So fahr er demnach fort die Wahrheit zu beschützen
Ihm bleibt der sichere Lohn schon offenbahr bereit.

Er wird mit allem Recht bald an der Stelle sitzen
Wo man verehrt daß Licht der Lehrer unsrer Zeit.

Mit diesen wenigen wolten Ihr wohlmei-
nendes Gemühte gegen dem Herrn
Respondenten als ihren wehrtesten
Hn. Tisch-Genossen an den Tag legen

**Ihr. Excell. Hn. D. SCHAPERS,
sämpfl. Tisch-Genossen.**

Das treue Freundschafts-Band macht mir den
Fleiß bekandt /

Davon wir heut die Frucht in reicher Erndte schauen.

Drumb wünsch ich: Daß du bald mögst in den Ehren-
Standt

Zum Lohn im Vaterland den Weinberg Gottes bauen.

Dieses hat seine aufrichtige Liebe und Bruderliche
Treue zu remogniren seinen wehrtesten Freunde
sehen wollen

GÜNTH. FRIDR. à WALWITZ,
Eqves Thuring.

